

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата 201 г.
Входящ № 510	дата 22.08. 2022
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дин ИЛИЯ ГЕОРГИЕВ ИЛИЕВ,
член на научното жури по обявения в Държавен вестник
(бр. 30 от 15.04.2022 г.) конкурс за „професор“ по професионално направление
2.2. История и археология, специалност „История на България“
(Аграрна икономика и общество през XVII – XVIII век)
за нуждите на секция „Българите, Османската империя и Европа“
към Института за исторически изследвания – БАН

За конкурса

На обявения в Държавен вестник (бр. 30 от 15.04.2022 г.) конкурс за академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.2. История и археология, специалност „История на България“ (Аграрна икономика и общество през XVII – XVIII век) за нуждите на секция „Българите, Османската империя и Европа“ към Института за исторически изследвания – БАН се е явил само един кандидат – доц. д-р Стефка Георгиева Първева. Изрядността на документите на кандидатката е била проверена от нарочна институтска комисия, която е установила, че те са правилно попълнени и комплектувани и са подадени в изискуемия срок.

Освен това от приложената документация по конкурса, а и от официалната страница на Национален център за информация и документация (НАЦИД) става ясно, че кандидатката за заемане на академичната длъжност „професор“ притежава необходимия наукометричен профил, при това точките, събрани по отделните групи от показатели, са съразмерно разпределени и далеч надвишават изискуемия минимум.

За кандидатката

През 1982 г. Стефка Първева завършва Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ със степен „магистър“ по история. През периода 1984 – 1987 г. е редовен аспирант в Института по история – БАН, като през 1989 г. ѝ е присвоена научната степен „кандидат на историческите науки“ (дисертация на тема „Българското население в края на XVII и началото на XVIII в. Демографски и социално-икономически аспекти“; научен ръководител ст. н. с. I ст. дин Елена Грозданова). През 1982 – 1984 г. Стефка Първева работи като учителка по история, зам. директор в у-ще „Димитър Благоев“, гр. Свищов. От 1988 г. е

проучвател, а от 1989 г. – научен сътрудник в Института по история, БАН. През 2007 г. се хабилитира като старши научен сътрудник II ст. в същия институт, на каквато длъжност работи и понастоящем (в секция „Българите, Османската империя и Европа“).

Доц. Първева членува в Българското дружество за изучаване на XVIII век. През периода 2008 – 2021 г. е член на редколегията на сп. „Исторически преглед“. От 2012 г. е член на Научния съвет на ИИ/ИИСТИ на БАН, а през 2021 г. е избрана за негов научен секретар. През периода 1992 – 2000 г. е специализирала в престижни научно-изследователски центрове в Неапол, Париж, Истанбул, Токио и Кеймбридж. Научните ѝ интереси са насочени към аграрната икономика на Балканите през османския период; въпросите на мира и войната във всекидневието на градското население; религиозните институции и културни взаимоотношения между етническите и религиозни групи в османското общество на Балканите и историческата демография.

Описание на научните трудове

На конкурса доц. д-р Стефка Първева се явява с една монография, която изпълнява функциите на хабилитационен труд и 16 студии и статии по обявената тема на конкурса. Хабилитационният труд на тема „Богатство и бедност сред селските общности в провинция Румелия през XVII – XVIII век“ (Изследване и документи), е издаден през 2022 г. в София от Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“ (ISBN 978-619-245-187-5) в обем от 568 страници.

От съдържателна гледна точка останалите студии и статии на кандидатката по настоящия конкурс могат да се разпределят в дванадесет тематични направления, както това е направила самата тя и срещу което нямам никакви възражения. С цел обаче нейните научни постижения да бъдат представени в по-концентриран вид с оглед темата на конкурса, ще си позволя да категоризирам изследванията в три по-обобщаващи кръга. Известно основание за това ми дава и очевидното припокриване на изследователското поле между много от съчиненията, изброени в Автосправката за научните приноси, която тяхната авторка е представила като част от документацията по конкурса.

Първият от тези три кръга се фокусира най-общо върху различни типове източници на информация за периода, в който доц. Първева се е специализирала. Тук спадат изследвания №№ 1, 5, 6, 7, 8, 10, 14, 15 и 16 от Списъка на публикациите, които се отнасят до „новоиздирени, преведени и въведени в научен оборот османотурски извори“. Редом с тях могат да се

поставят статиите, посветени на „пренасянето на информация и съхраняване на писмената следа за нея“ – №№ 3, 6 и 9.

Вторият тематичен кръг е посветен на идеята за богатство и бедност, представена през официалните документи на епохата и чрез менталните нагласи на тогавашните поданици на султана. Доц. Първева прави своите наблюдения и констатации, като очертава имуществени и професионални профили на хора от различни социални и професионални прослойки. При възможност се реконструират производствени структури и се дават данни за количествени параметри на понятията богатство и бедност. В този тематичен кръг попадат съчинения №№ 1, 7, 11, 13, 15, 16 и 17.

Част от трудовете, с които доц. Първева участва на този конкурс, могат да бъдат класифицирани и в **трети тематичен кръг**, отнасящ се до темата за отражението на войната във всекидневието на османските поданици през XVI – XVII в. и в частност до спомена за войната на Османската империя със Свещената лига на границата между шестнадесетото и седемнадесетото столетие в песенния фолклор на българите. С тези проблеми се занимават статии №№ 2, 6 и 10.

В края на този анализ искам да обърна внимание на факта, че номерата на едни и същи съчинения се появяват понякога в различни (повече от един) тематични кръгове, което показва само едно: че разделителните линии между тези кръгове не са непреодолими и са прокарани съвсем условно – за целите на настоящата рецензия.

Към бележките върху трудовете, с които колежата Първева се явява на този конкурс, трябва да се добави и фактът, че тя е участвала в шест международни научни проекта с особено значение за научно-изследователската ѝ работа, което допринася и за личната ѝ разпознаваемост в средите на българската и международната османистика. Освен това тя ръководи и/или участва и в осем колективни научни проекта с национално значение.

Научни приноси

Ще започна своя кратък преглед на научните приноси на доц. Стефка Първева с констатацията, че тя доста делово и подредено излага в приложената Автосправка основните приносни моменти както в монографичния си труд, така и в статиите и студиите, с които се явява на настоящия конкурс. Смятам, че за нуждите на решението, което нашето жури трябва да вземе по процедурата и качествата на кандидатката за заемане на академичната длъжност „професор“, ще е достатъчно да споделя моите впечатления от нейното монографично съчинение, посветено на богатството и бедността сред селските общности в

османската провинция Румелия през XVII – XVIII в. Съчинението съдържа две части – изследване и издание на документи по темата. Без да омаловажавам документалната част на труда, която е направена много прегледно и ще бъде от полза за множество изследователи от тук насетне, искам все пак да обърна внимание на първата, изследователската част.

Тя има класическа триделна структура и безупречна вътрешна логика на повествованието, насочено към решаване на поставените в увода задачи. В първата глава на труда се определят критериите за богатство и бедност; във втората – въз основа на тези критерии се разграничават основните категории производително селско население, принадлежащо към категорията на раята; а в третата – към вече възпроизведената структура на селото в българските земи през разглеждания период се добавят нови важни детайли, свързани с търговията като посредническо занимание между произвеждащото село и пазара в Османската империя като такъв.

По мое скромно мнение в синтеза по тези три основни направления на изследването доц. Първева е постигнала онова, което може да се смята за напълно достатъчно да я препоръча като изследовател, достоен за заемане на академичната длъжност „професор“. В подкрепа на това становище говорят и многобройните цитирания, на които се радват статиите и студиите на колегата Първева, посветени на отделни детайли от поставените в монографията въпроси и служещи като градиво за написването на монографичния труд на кандидатката.

Без да навлизам в детайли, ще отбележа, че на много места в рецензираното съчинение се правят уместни препратки и сравнения с предходната средновековна епоха или се търсят елементите на новото, което предстои да се наложи в стопанската действителност на Империята през следващото осемнадесето столетие. И понеже не искам в качеството си на неспециалист да се изказвам по въпросите на новата история, ще се задоволя да маркирам само новите продуктивни хоризонти, които изследването на доц. Първева открива по посока на късното българско, византийски и изобщо балканско Средновековие. Няма как да не се замислим отново върху настояването на незабравимия Иван Дуйчев вековете до XVII включително да се числят към Средновековието в българската (и изобщо на региона) история.

Имам и някои критични бележки или по-скоро препоръки към колегата Първева при бъдещо второ (преработено и допълнено?) издание на нейното монографично съчинение. Тя е свършила огромна работа по издирване, изследване и критично използване на забележителен по своя обем изворов масив. Създаде е добри критерии и схеми, по които да бъде изследвана

социално-икономическата история на българските земи през един важен и недостатъчно изследван период, предхождащ Новото време. След това е използвала тези научни инструменти да ни покаже как изглежда селското население на османската провинция Румелия в социално и икономическо отношение през XVI – XVII в.

Лично аз очаквах в края на отделните глави, а и изобщо на изследователската част от монографичния труд, да видя по-обстойни обобщителни текстове, в които да бъдат систематизирани важните заключения, до които тя достига. Очевидно стилът на доц. Първева я кара да се ограничи с доста лаконични (макар и съвсем точни) констатации. А вместо заключение на изследователската част от нейния труд стои един отличен текст, посветен на духовността и дарителството на българина. Текст, който без съмнение има място в тази книга, която в една значителна част от своите страници се опитва (при това много успешно) да очертае профила на различни категории от селското население на нашите земи, стъпвайки преди всичко на материалната страна на въпроса. И този финал, посветен на книгата и духовността представлява отличен контрапункт на всичко казано в предходните части на изследването. И пак напомням, че тук става дума за различни предпочитания и за специфичен стил на един вече утвърден изследовател.

* * *

Извън конкретната тема за монографичния труд, с който доц. Стефка Първева се явява на настоящия конкурс, стои въпросът за общото впечатление от съчиненията на кандидатката. Те като цяло са познати на интернационалната османистична колегия и са цитирани и използвани в множество престижни издания както у нас, така и в чужбина, което може да се види в приложената към документите по конкурса справка (над 200 цитирания в български и чуждестранни научни издания). Това донякъде се дължи и на нейното участие в многобройни (над 30) престижни научни форуми у нас и в чужбина.

Трябва специално да подчертая, че доц. Първева пише на изряден български език, стегнато, на изискуемото научно равнище и в същото време достъпно, разбираемо и въздействащо – както впрочем и говори пред студентите или пред колеги на различни научни форуми (на които съм имал възможност да я слушам). Тя в никакъв случай не е привърженичка на хиперинтерпретациите и това добре личи при внимателния анализ на т.нар. Хроника на Папасинадинос, както и в други нейни съчинения, доклади и лекции.

Преподавателска работа

Доц. Първева е провела и продължава да води лекционни курсове в Софийския и Шуменския университет (някои от които в продължение на няколко академични години) с насоченост най-общо към историята и етно-културните явления в българските и балканските земи през периода XV – XVII в.

Изнесла е и десет лекции у нас и в чужбина пред слушатели от съответната специализирана научна общност.

Освен това през последните години е подготвила и един успешно защитил (през 2013 г.) редовен докторант към ИИСТИ – Стефан Христов Димитров, реализирал се впоследствие като успешен млад учен в Института.

Заклучение

Всичко казано дотук ми дава основание с чиста съвест да гласувам **ЗА** това Научното жури, в което участвам, да препоръча на Научния съвет на Института за исторически изследвания при БАН доц. д-р Стефка Георгиева Първева да бъде избрана да заеме академичната длъжност „Професор“, обект на настоящия конкурс.

София, 5.08.2022 г.

Подпис:

(проф. д.и.н. Илия Г. Илиев,
Институт за исторически изследвания – БАН)